

Երկրայինները մեծ ազդեցություն ունենին իրենց հարստութեամբն ու խելքովը : »

ԻՏԱԼԻԱ : Թուրինէն հոկտեմբ. 19
Թուով առնուած լուրերը կը ծանուցանեն , թէ առջի օրը իրիկուան դէմ թեթեւ խուլութիւն մը ելեր է Թուրինի մէջ՝ արմատաց սղելուն պատճառաւ , բայց չուտով բարեկարգութիւն հաստատուեր է , և քանի մը բանտարկութիւններ եղեր են :

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆ : Վերջին լուրերը կը ծանուցանեն , թէ կայսրը ճամբայ ելեր է Օտեսա գալու համար :

— Կառավարութիւնը թղթատարութեանց ընդհանուր վերակացուն հրաւիրեց , որ թէ ցամաքէն և թէ ծովէն Օսմանեան տէրութեան հետ հաղորդակցութիւնը արգելուի :

ԽԱՌՆ ԼՈՒՐԵՐ

Ուրբաթ առտու Յունաց ամենապատիւ նորընտիր Պատրիարքը Հայոց ամենապատիւ Ուրբաթան Պատրիարքին փոխարձակեց իր թեմայի Գլխավոր ազգային Պատրիարքութեան , ուր արժանաւոր պատուով և մեծարանք ընդունելութիւն եղաւ իրեն :

— Պրուսացի կառավար մեծապատիւ Խալիլ փաշան կիրակի օրը մայրաքաղաքը հասաւ :

Վսեմափայլ Օգէնէլ փաշան , որուն կայսերական կառավարութիւնը Օսմանիոյ չըմբաններուն տեսչութիւն յանձնած էր , Պրուսացի տեղակալ (Գայմաքամ) անուանեցաւ :

— Լիւցեալ շաբաթ օրը (Օսմանեան նաւախուժութեան մեծ նաւ մը , 5 ֆրգատն և 1 շոգենաւ) Հասան փաշային հրամանատարութեանը տակ՝ Պէոյիւքէրէէն մեկնեցան դէպի Սեւ ծով : Օսմանեան տեղակալ Սիւշու վեր փաշան և նաւապետ Իրի պէյը այս նաւերուն մէջն էին :

— Լիւցեալ երեքշաբթի բարձրապատիւ մեծ ծովակալը երկու պաշտօնատար իրիկեց Լիւգդիոյ և Գաղլիոյ նաւախուժներուն հրամանատար Տընտաս և Համլէն ծովապետներուն գալուստը շնորհաւորելու :

Ս. Համլէն անցեալ չորեքշաբթի Պէոյիւքէրէէն սպասող Սահմանիէ եռաշարիը գնաց բարձրապատիւ մեծ ծովակալին հետ տեսնուելու : Գաղլիոյ դեսպան Պ. Տը Լաբուռ՝ Ս. Համլէնը բարձրապատիւ Օսմանեան ներկայացուց , որ արժանաւոր մեծարանք ընդունելու զանոնք : Սահմանիէ մեկնելու ատենը՝ Գաղլիոյ դեսպանը 19 թնդանոթով ողջունեցաւ և Ս. Համլէն ալ 17 թնդանոթով , որուն մի առ մի պատասխանեց գաղլիական Սիւշու քոր ֆրգատները :

Նոյն իրիկունը Ս. Համլէն գաղլիական Լյաթի պատերազմական շոգենաւով Գաղլիոյ նաւախուժութեան դարձաւ :

— Օսմանեան ընկերութեան Հաւելէր շոգենաւը շաբաթ օրը Տրապիզոն գնաց ձի և ուրիշ պատերազմական պաշարներ բեռնած Լիւստուրի կայսերական բանակին համար :

— Բուլղարի կայսերական բանակին սպարապետ Իսմէր փաշային բանակի օգնականներէն Իսթեմէր պէյը՝ յատուկ պաշտօնով փարիզ և անկից Լոնտրա գացեր է :

— Լիւցեալ երեքշաբթի գաղլիական Լիւնիքա շոգենաւով Լիւգդիոյ կառավարութեան պաշտօնէն կողմէն սուրհանդակ մը եկաւ մայրաքաղաք՝ պաշտօնական գիրքեր բերելով վսեմափայլ Գորա Սթրաթֆորա Սէպերիֆ Լիւգդիոյ

դեսպանին :

— Լիւստուրական գործոց պաշտօնային վսեմափայլ Լամբէ փաշան որուն համար նախընտրաց Թուով սխալմամբ ճամբայ ելաւ ըսեր էինք , այս շաբաթ օրը մայրաքաղաքէս մեկնեցաւ Գաղլիական Սիւշու շոգենաւով՝ Փարիզ և անկից Լոնտրա երթալու համար :

— Լիւստուրացի թուրու ժամը 9 ին ատենները Լիւիկ հրդեհ պատահելով տուն մը այրեցաւ :

— Սպարաքաղաքի Գաղլիոյ բանակէրիային կողմէն յայտարարութիւն եղաւ , որ Կ. Պօլսէն մինչեւ Օտեսա Բուլղարի ծովեզերքները , և մինչեւ Տըրապիզոն Լիւստուրի ծովեզերքները պտտելիք Գաղլիոյ պատերազմական նաւերուն՝ նոյն քերի 4 էն սկսեալ որչափ ժամանակ որ յիշեալ նաւերը Սեւ ծով և Վոսփորի նեղուցը կենան , ու տեղի տալու համար ով որ ստորագրութեամբ պայմանագրութիւն ընել ուզենէ , հոկտեմբեր 31 ին ուրբաթ օրը ժամը 6 ին վերոյիշեալ բանակէրիան երթալ և իրեն ցոյց տրուելիք տուած արին համեմատ պայմանագրութիւն ընէ :

— Լիւգդիոյ բարեկարգ առաջնորդ Գերապատիւ տէր Գաբրիէլ ազգասէր արքեպիսկոպոսը , որուն օգափութեամբ համար Լիւիկ գալու ըստ ժամանակին ծանուցելով , իւր առողջութիւնը բաւականապէս ստանալով , կը պատրաստուի մօտերը վերադառնալ Լիւգդիոս , որուն բարեկարգ փոքր մեծ ջերմութեամբ և սիրով կ'ըսպասեն իրենց բարեխնամ Հովուին :

— Լիւստուրական լրագրներուն մէջ հրատարակուած վեճակագրական ցուցակի մը նայելով , Գաղլիոյ տէրութեան ծովային զօրութիւնը այսինքն նաւատորմիդ առ այժմ 400 պատերազմական նաւէ կը բաղկանայ . իսկ թէ որ բոլոր նաւարաններուն մէջ շինուելու վրայ եղող նաւերն ալ մինչեւ տարւոյս վերջը լինալու ըլլան , ահա գին զօրութեամբ նաւատորմիդ մը պիտի ունենայ :

Լիւգդիոյ նաւատորմիդ 750 կտոր պատերազմական նաւէ կը բաղկանայ , 50 ի չափ թնդանոթակիր նաւակները և մարտատան ծառայութեանը և նաւաքաշելու գործածուածները դուրս ձգելով , Բայց Սիւշուի բնական ծովու , Ովիկանոսի , Բալիֆաքսի և Հիւսիսային Լիւստուրի ծովերուն , Լիւիկէի Բարիլուսայ գլուխը , Լիւստուրեան և Լիւստուրեան Լիւստուրեան ծովերուն և վերջապէս Չինաստանի ծովին մէջ գտնուած ամեն մէկ անգղիական նաւահանգիստները պահպանելու համար անպատճառ ամեն ժամանակ 12—15 նաւ պատրաստ գտնուելու պարտաւոր են :

Լիւստուրի Սիւսեալ-Լահանգայ առ այժմ ունեցած նաւատորմիդ մեծ ու պղտիկ 75 կտոր նաւէ կը բաղկանայ , և ամենքն ալ խիստ զօրաւոր և գեղեցիկ են . մէջի զօրքերն ալ նաւաւորութեան և ծովային զինուորութեան արհեստին կատարելապէս հրմուտ են : Սիւսեալ-Լահանգայ նաւերուն քիչութեան պատճառը՝ անգին ասգին նաւախուժ իրիկու կաթողութիւն չունենալը և տեղիքնուն ալ աշխարհաբարկան դիքերն թշնամեաց դէմ դնելու մասին խիստ զօրաւոր ըլլալն է : Իսկ Լիւգդիոյ ասգին անգին նաւախուժ իրիկու պարտաւոր եալը ըլլալով , անտարակոյս բազմաթիւ նաւերու կը կարօտի :

Ուստիոյ նաւատորմիդ 5 կարգ բաժնուած է . ասորից 3 կարգը Պալթիկ ծովու և 2 կարգը Սեւ ծովու մէջ են : Օսմանեան կայսերութեան հետ ըրած վերջին պատերազմին ժամանակը Ուստիոյ տէրութեան նաւատորմիդ

22 մեծ նաւերէ , 22 ֆրգատներէ , 20 քորվէթէ և պիլիքէ , 7 կոլէթէ և ուրիշ մեծ ու պղտիկ թնդանոթակիր և պաշարաբեր նաւերէ կը բաղկանար , ընդամենը 466 նաւ և 6000 թնդանոթ : Լյուստուր ամենայնիւ ան ժամանակէն ի վեր նաւերու շինութեանը մեծ հոգ և խնամք տարուելով , այս օրուն օրս ունի 60 կտոր մեծ նաւ 70—120 թնդանոթով , 37 ֆրգատներ 40—60 թնդանոթով , 70 կտոր քորվէթ պիլք և կոլէթ , 40 շոգենաւ և 200 կտոր թնդանոթակիր նաւակ , 12,000 նաւատի , 10,000 ծովային զինուոր և 9000 թնդանոթ :

Ուստիա երեք ծով ունի , Ղերմակ ծով , Պալթիկ ծով և Սեւ ծով , բայց Ղերմակ ծովը գրեթէ միշտ կը սառնի . միւս երկու ծովերէն դուրս ելլելիք ճամբան Կ. Պօլսը Վոսփորի նեղուցին և Տանիմարքայի ու Հուլիսի մէջ տեղ գտնուած Սուսի նեղուցն է . բայց ասոնք պաշարելու դիւրին է : Իրոնշիմատի և Սեփաթօթի նաւահանգիստներէն զատ՝ Ուստիոյ ուրիշ նաւահանգիստներուն մէջ պատերազմական նաւախուժ չի կրնար պատրաստուիլ : Սիւսեալի նաւահանգիստներէն ամենէն աղէկը Լիւիկէի նաւահանգիստն է , բայց ան ալ շատ պղտիկ է :

Իրիկէի նեղուցին մէջի Սեփաթի սալմ նաւահանգիստը բուական մեծ է և Պալթիկի նաւատորմիդին կախան է :

Լիւստուրի Սեփաթի ըստած նաւահանգիստը բերդ և ամրոց չունէ . նախով վաճառականի նաւահանգիստ է : Բատիսթի բերանը գտնուող Վալթիքթի նաւահանգիստը թէ և մեծ է , բայց բերդէն ու ամրոցները զօրաւոր չեն : Լիւստուրի իրիկ և Լիւիկ նաւահանգիստները վաճառականաց յատկացեալ են :

Լիւստուրի նաւահանգիստը շատ զօրաւոր է . բայց հիւսիսային կողմը գտնուելուն համար պատերազմի ժամանակ ամենէն օգուտ չունի : Լյուսայի ծովուն մէջ ունեցած նաւահանգիստներն ալ գրեթէ անանկ են : Լիւստուրի նաւահանգիստը աւազով լեցուած է : Լիւստուրի և Լիւստուրի նաւահանգիստները նեղ են : Լիւստուրի և Լիւստուրի նաւահանգիստները խորութիւն չունին : Սեւ ծովու մէջ պատերազմելիք նաւահանգիստը մի միայն Սեփաթիք օրըն է , որ բաւական շատ նաւ կրնայ առնել , Օտեսայի նաւահանգիստը խիստ ընդարձակ և խորունկ է , բերդերն ու ամրոցներն ալ զօրաւոր են . յորձանք և կանոնաւոր հովեր ունի : Բայց ան ալ առեւտրական նաւահանգիստ է :

Լյուստուրի թիւններէն կը հասկըցուի , որ Ուստիոյ նաւատորմիդ աւելի պաշտպանողական կրնայ ծառայել քան թէ յարձակողական . ըստ որում Ուստիոյ փողովադը ծովային վաճառականութեան հակամտեալ չըլլալով , վաճառաբեր նաւ շատ չունին , և նաւատորմիդ մին ալ առանց վաճառաբեր նաւերու կատարեալ չի համարուի :

— Փարիզի մէջ առաքելութեան նշաւաւոր դէպք մը պատահեցաւ , զորն որ ուրախութեամբ կը պատմենք . միայն ասոր կը ցուենք որ աս պատուական առաքելույն անունը մեզի անծանօթ է : Ֆինդէնայը բնակող բժիշկ մը Փարիզի մէջ ուշացած էր , հարկաւոր գործքերէ արգիլուելով : Տանը ծառան մօտերն ըստ պատահման կեցող կառք մը բռնելով՝ բժիշկը մէջը ցատքէք ու կառապանին (առապաճը) տալապրեց որ կարելի եղածին չափ շուտով զինքը շոգենաւի կայանը հասցնէ , որուն վերջին չուցն կ'ուզէր հասնիլ : Կառապանին իր

պաշտօնը կատարեց , ձիերուն ընթացքը կարելի եղածին չափ շուտացուց . բայց որչափ ալ ձիք թափեց նէ , որոշեալ ատիւր հասած ատեն պաշտօնական ժամացուցէն կը տեսնուէր որ հաղիւքանի մը մանրերկրորդ ժամանակ կայտոմանին առնելու և ճամբայ ելլելու : Կառապանին առաւտ վարձք ընդունելով , շուղեց նորէն գործքին երթալ , հասաւ պատշաճ սեպեց ալ նոյն օրը փառարկած դրամովը գոհ ըլլալ ու հանգչելու երթալ : Ուստի կառքը պահելու տեղը գնաց , ձիերն ախոռ դրաւ ու վեր ելլել քննալին յառաջ իր սովորուէ համեմատ կառքը աչքէ անցուց : Դամբորդը հոն թերթակալ (Ճիւզտան) մը մոռցեր էր , կառապանը նոյնն առաւ խուցը տարաւ ու բանալով մէջի եղածը զննեց , Սեփաթի իր զարմանքը նկարագրել , երբոր իր կարծած աննշանական թղթերուն տեղ , 60,000 ֆրանքի թղթադրամ ու 100,000 ֆրանքի ալ երկաթուղւոյ բաժանորդութեան թղթեր գտաւ : Սեփաթի թղթերուն պէտք էր , այսպիսի պարագայից մէջ գոնէ փորձութիւն մը չունենալու : Բայց պատուական կառապանին ամենէն չուղեցաւ : — Հիմա շատ ուշ է ըստ ինք իրեն , աս դրամն ետ դարձնելու աշխատին անօթուտ է . ձիերըս յորձանք են . եւ եթէ գործքի մը ձեռք զարնել ուզեմ , ոտք պէտք է երթամ , ուրեմն հարկաւոր ու ծանրաւ կըլիւ գործքերը վաղուան թողուի . առտու ըլլայ նէ՝ կը հոգանք : Լսոնք ըսելով՝ պառկեցաւ ու քնացաւ , ինչպէս որ ըստ սովորութեան հանգարտ ու խորունկ կը քնանար : Լիւիկի քաղաքի թղթերուն տեղ տեսնելու չուղեցաւ գլխաւորին երթալ իրեն պատահած դէպքը պատմել ու առանգն ամբողջ անոր ձեռքը յանձնել : Հուտ մը աս յաջող ու բարեբախտ դէպքը Ֆինդէնայը ծանուցուեցաւ , որով բըժիշկը նորէն իր ստացուածքին տէր կ'ըլլար , որուն կորստեան ցաւն անշուշտ զինքը չարչարած պիտոր ըլլայ :

Լիւիկայ :

ՏՆՏԵՍԱԿԵՆ

ՍԿԶԲՈՒՆԻ ՍԵՂԱՆԱԽՈՐՈՒԹԵԱՆ *

ՀԱՏՈԱԾ Բ .

Պատմական տեղեկութիւն ինչ եւ նոր գրամատչեցնող քանոց քանոց :

1. Երկրային սեղանաւորութիւնը — 2. Երկրային տրամագծանիւնը — 3. Երկրային տրամագծանիւնը — 4. Սիւլիոյ և Սիւլիոյ Լահանգայ տրամագծանիւնը — 5. Գաղլիոյ տրամագծանիւնը — 6. Լիւստուրի տրամագծանիւնը :

Հարաւստիւնի 86 խոյն :

1694 Օգոստոսի 8 ին , այսինքն , Լիւգդիոյ դրամատեղանին հաստատուելէն միայն 10 օր ետքը՝ Կարալիարէի (Օսմանեան) փոխանակագրոց ղեղձման առ կը հարկւրին 6 էր , այսինքն , օրինական չահուն (ֆայիլ) վերջին սահմանին հասած էր : Օգոստոսի 30 ին դրամատեղանը այն փոխանակագրիները 4½ ով զեղչելու սկսաւ : Հոկտեմբերի 24 ին բնաշխարհիկ (ինչնաւ) փոխանակագրիները հարկւրին 6 ով կը զեղչէր : 1605 յունիս 16 ին՝ դրամատեղանը 3 ամիս վճարօրով (վատ) տարաշխարհիկ փոխանակագրիները հարկւրին 6 ով կը զեղչէր , բայց դրամատեղանին հետ

* Տե՛ս թիւ 71-72-73-74-75-81-86 :
1. Երկրային սեղանաւորութիւնը , որ ասոր երկրէ լիւգդիոյ վրայ կ'աճ լիւգդիոյ օտար երկրի վրայ գաշուած են , անգղիացւոյ լիւգուտ ունեց օգտակարութիւն կը ընեն , որով մենք Կարալիարէի փոխանակագրի պիտի ընենք . իսկ անոնք , որոց հաստատելն ալ վճարող ենք ալ Լիւգդիոյ մէջ են : Ինչպիսի՞նք կ'ընեն որոց մենք ալ Կարալիարէի փոխանակագրի պիտի ընենք :

